

Јован Зивлак

ОБЕСВЕЂЕЊЕ И ПОСВЕЂЕЊЕ

Уместо образложења – образложење

Да ли је оданост поезији дирљива. Очекивање да нас поезија нечим дарује, да нас учини другачијим, да нас промени и открије нам свет у димензијама и вредностима које су скривене; поставља се питање колико су таква очекивања у добу њеног заласка претерана. Стара уметност је погасила своје претензије у стешњености новог времена, покушавајући да се избори за свој опстанак. Место поезије у савременој култури је спорно. Она нема више продуктивно значење слободе, ни побуне, ни деконструкције, ни продора у ново, ни посебног и посвећеног знања. У таквој позицији она не може да „спасе” свет, нити је то њена улога. Рекао бих да је она подређена, асимиллована и ућуткана.

Шта је то у самој поезији што екстремизује наш интерес да јој се обраћамо. Не као историји, нити као науци, нити као знању о човеку и његовој култури, а истовремено она све те регије знања обједињује на особен начин. Она се обнавља у различитим ликовима – не поништавајући се као особеност, као нешто ново, задржавајући нешто непроменљиво, она афирмише историјско, посредно или непосредно (или као предмет или преко форме), али га и истовремено пориче, трансцендира, отварајући се према оном неизрецивом, приправљеном већ у језику и његовим потенцијама, као и у култури и њеним структурама и порецима. Између осталог, као особена врста сведочанства, знања, памћења и разумевања људских ствари учествује у стварању и одржавању архитектуре људског опстанка, његовог очајања, бездане резигнације, отеловљујући се у парадоксалном патосу облика пред несталим химерама материјалне културе и људских живота. Међутим, она не може да нам да истинску утеху.

Па шта онда очекујемо од поезије. У људском животу постоје многе регије где не очекујемо рационалне или било какве одговоре. Те регије су нам дате као омотачи егзистенције. Игра, препуштеност досади, безразложни страхови, страсти за тривијалним задовољствима, понављање нејасних и конструисаних радњи... Да ли поезија улази у тај поредак? Да ли је она у овом времену догађај који се не може у основи разумети а ипак је нужно присутан и непоречив? Да ли је наше пребивање у свету свезано с поезијом као са нечим непревазилазним и суштински незамисливим да људско биће, да људска култура може одбацити поезију као сувишну? Ако занемаримо њену појавну форму очигледног присуства, где је утврђена као облик, као посебан модус културе, говора, она се може наћи и у многим другим облицима и видовима људског језика као нешто што чини тај људски свет живим, непрелазним и моћним као сама тајна живота. Та поезија је тло живота, његова потврда и његова вечна суштина. Поезија као култура, као посебност је начин те универзалне присутности да се пробудимо као људска бића, да се суочимо са својим правом, својом културом која нам нуди разумевање и мистерију као неодвојиве.

Поезија је још подручје метафизике, где се човек сапиње смрћу пре смрти. Она је огледало ћутње, наличје жудње за несрећом, фасцинација злом, црна рупа. Она је сама болест. Простор где се рашчлањује, имагинира моћ и истовремено потврђује. То двојство је увек присутно. Или ћеш бити побуњеник или дворјанин.

У афирмацији се не питаш, него једва разазнајеш. Потврђујеш дагост. Учвршћујеш зидине у којима осећаш сигурност. Језик је услужан. Расплинут као сенка.

Порицати. Не значи рушити. Дозивати разговор као проницљив поглед, као залажење у чворове сенки. Поезија је и посвећење и обељење. У стегама људског знања, као незнања. Све ће у тренутку постати руина, споменик, фикција.

Ослободити се тумарања кроз непрозирне зидове. Отићи као пас у честар, преболети, зацелити, исцелити, затворити пукотину. Поезија је моје искуство, празнина из које се подижем у живот или у небо.

Одбијајући је, одбацујем болест, оно недостојно. Илузију спасења.

ЗИМСКИ ИЗВЕШТАЈ

могло је све најзад бити
другачије и није се све морало
овако десити. али сваки
исход је догађај
а пристанак и одбијање
две су рукавице пред којима
се врпољимо. да сам можда спретнији.
да сам се од стола брже подигао
да сам то обавио пре тропских
киша или да сам упалио ватру
да ли бих спалио расипно питање.
али исход се не изговара
тама се не описује.
изаћи ћу у невреме
да направим пртину
а знање ћу понети
на ципелама.

ЗАО ГОСТ

ево како сам рођен
то је дуга прича. у стаји. у сушари
међу свињским реповима. у кукурузишту
где докона сврака је чепркала и пољски миш
зиркао плашљиво да не појави се сова. о мудрости
све већ беше записано и као да сам ушао у знани
живот. мајка ме скривала: малу ругобу
која је вриштала
и безубо тражила читаво краљевство.
отац ме порицао.
отуд приче о безгрешности. о бекству
се испредаху
легенде а ја уистину не знам да ли га је било.
после
сам се гурао по училиштима. међу znalцима који
махаху пругом и поцупкиваху док певали су
песме о једином богу. запамтих како се
раздељује
и како се посуде пуне: из веће у мању и никако
другачије.

како се сабира
и прелива и наслутих како црв нападајући
јабуку отвара
тајне школе и заводи ученике. вино и остало
доспеше
после. и лутања. и море. и вода. и гозбе
на којима ми
уста беху као свезана. зашто ме неки чудно
погледаху.
јесу ли хтели да будем палир или рушилац.
певач песама
или зао гост који ствара буку.
посртао сам док чекао сам разрешење
да цвилим у једном животу
или у два да праштам.

КРАЉ ГУСАКА

седео сам на зеленом бусену
изнад баре. непокретност поднева
и укочени обриси гусака. у воду
сам бацио камен. он је изабрао
пут мојом руком. на води су лелујали
кругови
слични круговима из других прича
различити од себе самих
у нестајању храњени
од својих хрбата.
и као да им је неко с леђа
скидао кожу
тако се претвараху
у лик који већ видех
лик краља гусака
који проповеда вечност.

ПОВОДАЦ

улицом коју је обасјавао сутон
између дворишта где је певало ћудљиво знање
и загаситих поља по којима је крештао гавран

сићушни пас вучен је на затегнутом ланцу,
дечак који га је повлачио личио је на слепо
будућност
оштрих очију као суђење у срцу је носио одлуку
а глава му је била развезана као хоризонт
одсутан као оно што ће га преварити
светао као светлост што се само једном спозна
водио је пса низ косине таме
оног који на таму режи и не подноси је.
али разлог је био изнад обојице
он који је чинио ситна злочинства
и он који је држао поводац
ниједном од њих
мера није дата
ниједан није управљао лавежом на непознато
ниједан није дисао из побуда које је памтио
и нико није знао шта је у њиховом заметку.
тамни разлог је срањивао рачуне
оно што ће се десити десиће се у вери
да је погибао изван знања
да је пут смрти пут ђаволског рођења
и да се пут љубави отвара кроз посртање.

* * *

да ли ичега могу да се сетим
и постоји ли памћење које ће
нерођеност да обасја,
ако већ учиним окрет
као да стопало повлачим по сипкој пиљевини
дечака видим како кроз
разроност несабрану корача.
зар да се сећам
оног који се будаласто питао
и којег је свако могао да ућутка.

ОКРЕЋЕМ СЕ У БОГУ

седим у богу међу божјим
направама. за божјим столом окружен

његовим машинама. гласовима и шумовима
неразговорних анђела. у божјој
утроби са божјом сврхом. све што је
неизговориво несавладиво је и не одржава
се у преварном огледалу. мало парче
божје душе у мени се мешкољи
узнемирено на божјим пространствима
међу божјим ликовима
пред божјом љубави
пред божјим греховима.
мислим на божји палеж
на божју анархију
на божју јарост. божју браћу
божје таоце у смрти видим
у божјој правди сустиже их погибао
божја свирепост
и божји злочин на њиховим је спаљеним
лицима. осврћем се у божјем разговору
у божјем натезању
у божјем страху
да сам у богу не останем
у његовој величини
у његовој бескрајности.
распетост божја изговара божје речи
спасава главу
спасава божју чистоту
подупире божју изгубљеност
овенчава божју тугу.
окрећем се у богу
да видим откуд лете божје главе
откуд надире ништа
и не могу томе да сагледам краја.

ОСТРВО

рат никад није престајао. сећам се зоре кад
сам дом остављао. био је посвуд. за довратком је
држао секиру. на постељи је склупчао тело
огрнуто
у вучју кожу.
личио је на пауна који ме подозриво посматра

и спрема се да ми искљује руке. на прозоре је
спуштао засторе. крио се да га не видим.
знао сам да ми је дисао за потиљком
везао ми дах и чинио ствари прозирним
на којима сам вид посвећивао.
ословљавао ме презирно:
ти који жваћеш кремен сачекаћеш да га повратиш
научићеш да памтиш оно што си заборавио
ја сам твоје знање које си будан прорицао
оно за чим ћеш се освртати биће тама
отац који се никад неће вратити
море са којег ће долазити пламен
од којег ћеш оглувети.
ко је јачи од рата
ја који се ни о чему не питам
острво од којег ће остати само име
лихвар који ће ме задужити
оружје које убија пре него што се искује
или змија која се вере тамо где јој није место.

САВИЈ СЕ

пре него што сам разумео о чему је реч
пре но што сам изнео сопствене разлоге
пре но што сам знао куда сам се упутио
пре но што сам могао знати одакле сам кренуо
и одакле да почнем оно што сам почео
пре но што сам омирисао дијамант
окушао глувоћу
запевао у пустињи
саветоваше ме:
савиј главу. погни се.
али зар није довољно савијена
зар нисам учинио да се то види.
савиј је да се одиста види
погни је да засениш усправност
погни је тако да се радујемо погнутости
унеси је у срце
прожми њоме душу
загосподари удовима
надахни се погрбљеношћу

засветли као диск који не лети
засијај као савијеност која се не да поновити
која ће несавијеност да погрузи
да јој укочи језик
речи да помете
да јој скрати висину
замути видљивост
ширину да јој сапне
сагни се себе ради
славе светске ради
спасења које је надохват руке
истрај да схватимо погнутост
да разумемо милост којом смо награђени
да се узвисимо снагом коју смо узели
да се утврдимо у уму којим умујемо
да се уздамо у савијеност
коју смо ти дали.

БРЕХТОВЕ КУЋЕ

за Роберта Вејна

киша пада у берлину а ја силазим под надсвође
да прелетим преко кровова и спустим се
под земљу
да видим живог мртваца који лежи поред
своје драге.
он беше ученик
хтео је да зна више од тирана и мање од камена
хтео је да се склони од подмуклих удараца
и да се нађе код слабих пријатеља
они су имали танке одоре кроз које је
стезала зима
кроз које се сливала хладна киша
а ја сам овде у Берлину у његовом гнезду.
вода силази низ моје образе
а ја се успињем тамо где беху речи
или њихова наличја
брзина ил поспаност
мноштво које је требало да спаси целину.
пењем се уз степенице да

осмотрим собу за разговоре
да оњушим лежај смрти
да се ишчуђавам над посудама илузија
мала тераса и мноштво чаша
зделице са угашеним сјајем
кашике са којим се грабила храна
између реченица које су се попут јата
насељавале у вежама
у крошњама врта што
сија као гробни зимзелен у пустињи.
а нешто даље гробљанске стазе
и мртви послгани као на тржници
иза леђа хугеноти а наспрам берта
велике главе
стасити угледници
плоче са именима
камење нехајно посађено
ко га је ту могао скупити осим смрти
хладна мудрост од које учимо да нико неће
проговорити о оном о чему се мора ћутати.

ГВОЗДЕНЕ ВИЛИЦЕ

Какви су наши градови
каква села.
кућа до куће
путеви непредвидљиви
возила тушта
звукова небројиво.
свака је навика обичај
а обичај разлог за ридање
и кад смртника носе или испраћају
и кад се полиција усред дана окупља у ројеве
и кад се тма описа уредно одлаже
у непромочиве кесе.
колико тога има то нико не зна
а негдашње знање ипак беше поузданије
потпис комесара или вишег службеника
прилика која јамчи мудрост која се
не заборавља
њега и данас лове из летилица бацајући
потернице

људи без имена
жене без страсти
портири без познате приљежности.
њуше се кости и вештачки кукови
снимају руке и гвоздене вилице
и отправљају напред без великих речи.
а кад улицом прођеш на сваком балкону
шачица пророка
неки се успентрају на дрвени сандук само
да нас надвисе
где год се окренеш свуда су обећања
са екрана довикују да је дан одлуке
да је тренутак који се не пропушта
и да су пронашли видиковац са којег се
најдаље види.
да станеш не знаш колико ће потрајати
да седнеш изгубићеш аутобус
да се замислиш заборавићеш куд си пошао.

ПОСЕДИ

када ми је умирао отац
поручио је да би волео да са мном
поразговара.
до тада смо
размењивали празнину и чуђење.
помислио сам да жели
изгубљено да надокнади.
обичан живот
не подноси тешке разговоре
који би нас учинили блиским
и који би нашу тугу увећали.
већ сам слутио како су поседи
пролазни и говорници непрепознатљиви
и растуживало ме је како
није одгурнуо камен који ствара привид
да је живот светла грађевина
а да су речи попут видиковца
како не види да то што хоће да каже
неће бити изговорено први пут
како не види да је умирање узалудно
и да нас не спасава од заборава.

НА ПРАШЊАВОЈ УЛИЦИ МЕЂУ ПОВИЦИМА

за Цацу*

речи које сам памтио беху попут потмулих песама
брешће, олуш, теремије, гајеви и сребрнасте баре.**
тамо сам био као неко ко је изгубљен и ко се рађа
као летач који посрће и постаје лепет који се
успиње изнад стогова који су расли како је расла смрт
и опадали како се рађао жагор који је сапињао ништавило
и славио постојање и његове мутне преваре.
да ли сам био онај који
силази у влажну таму
у страхове који ће цртати моје лице.
била си у другим световима
на прашњавој улици међу повицима
и очевима и мајкама који су затварали врата
и певали о обећањима.
у трену те сретох као да си се нагнула да ме
ословиш и предаш ми тугу која
ће нас свезати.
шта је то што је било и што не можемо одбацити
и што ће нас раздвајати
и спајати као што се спајају незнање и знање.
сада си отишла и шта памтим
шта ћу пригрлити
шта ће ме обузети и спасти.
да ли ћеш кренути стазама на којима ниси била
међу речи и имена где сам тетурео као летач који се рађа
да ли ћу те наћи тамо где сам постао светиљка која не светли.

САМАРКАНД

нисам ти стигао рећи шта беше јуче
ни данас то нећу моћи.
свет стаје у приче
а приче попут хималајског снега
замрзавају мртваце на седам хиљада метара.
шта океан може да учини

* Јованка Николић (1952–2017), песник и приповедач

** Потеси у близини Накова

дубина чува оно чега се душа не сећа.
зашто је христ ходао по води
да ли се плашио заборава.
птица је пролетела
као пролећни лептир и склонила се у сенку
као партијски састанак који трага за кривцем.
сада нема дугих разговора
зна се ко ће да изгуби главу.
али прича је тражила своје.
без речи припремају погубљење
на тргу или на пустој ледини.
нисе ти у питању
празан поглед који види
сунце у зениту
то није сунце славе.
самарканд лежи заборављен
у дубокој пустињи.

ХУК МРТВЕ СОВЕ

градоначелник је волео да цитира
али није марио да захваљује
време ће ионако срушити поседника
и све ће бити сабијено у безосећајни чип
као одјек са шалтера где нико не памти имена
али тражи потпис
било шта што се може упоредити
да би се издао документ који не служи ничему.
рекао је још
не рушимо да бисмо тапкали у месту
рушимо да бисмо градили а градимо да бисмо рушили
о томе проповедају пророци
ко наручи прорачанство а не може да плати
као да је слушао нема уста
као да је спавао под хладном месечином
и не сећа се у ком то граду беше.
дакле не рушимо да бисмо рушили
рушење је боље од мртвог поднева
а готов новац од мртвих капитала
испод рушевине је заметак живота

све се креће и никад не стаје
сам привид о томе сведочи.
кад погледаш у ком граду си рођен
нема доказа да је то исти град
свеједно да ли си први пут ступио на његове улице
или си имао сан који мораш заборавити.
нико је бацач опеке
зид је потпора која ће ишчезнути
а врата ће увек бити отворена
да не изађеш јер нема излаза.

КАКО ГОД

звали су га доктор
његова вера се подвлачила под неприлично име
а тело отимало.
пре је личио на помоћника у рибарници
на кондуктера у празном трамвају
или на спадало које се врзма по тржници.
посежемо за именима као за чаробним напицима
као да ће нам она подарити недосегнути живот
галама коју чујемо
вртлози су страха
пламен који спаљују разлоге
и учвршћују веру у глави невољника.
како год га звали он се окретао само једном
био је уверен да му је судбина дала мање
него што заслужује.
живот у малим градовима окреће
портира у доушника
суседа у уплашеног поданика.
име које хоћемо да узмемо
позајмица је која нас не спасава
чувар улаза или месна будала знаће да процене
како се која уста могу отворити
и шта ћемо купити
од ђаволског надимка.